

дини в людині, розвиток у ній механізмів самореалізації, саморозвитку, адаптації, саморегуляції, самозахисту, самовиховання та інших, необхідних для становлення самобутнього особистісного образу й діалогічного, безпечного способу взаємодії з людьми, природою, культурою, цивілізацією [10, с. 142].

При цьому чітко доведено, що для внутрішнього забезпечення сталості системи менеджменту соціальної роботи головним є висококваліфікований персонал соціальних установ, закладів і служб, а з погляду зовнішніх зв'язків – головним є клієнт. Це досить суперечливі складові, що впливають на якість функціонування та темпи розвитку менеджменту соціальної роботи, але зрозуміло одне, що тільки висококваліфіковані менеджери соціальної роботи зможуть ефективно управляти та розвивати соціальні установи.

Список використаних джерел

1. Бандурка А. М. Психологія управління / А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянська. – Х. : Фортуна-прес, 1998. – 464 с.
2. Бердяев Н. А. О назначении человека / Н. А. Бердяев. – М. : Республика, 1993. – 193 с.
3. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
4. Головатий М. Ф. Управлінські аспекти соціальної роботи : курс лекцій / М. Ф. Головатий, М. П. Лукашевич, Г. А. Дмитренко. – К. : МАУП, 2002. – 376 с.
5. Іванова І. В. Менеджер – професійний керівник : навчальний посібник / І. В. Іванова. – К., 2001.
6. Коломінський Н. Л. Психологія менеджменту (соціально-психологічний аспект) : [монографія] / Н. Л. Коломінський. – К. : МАУП, 2000. – 286 с.
7. Крижко В. В. Аксиологічний потенціал державного управління : навч. посіб. / В. В. Крижко, І. О. Мамаєва. – К. : Україна, 2005. – 224 с.
8. Лосев А. Ф. Філософія, міфологія, культура / А. Ф. Лосев. – М. : Просвещение, 1991. – 440 с.
9. Маслоу А. Психологія бытия / А. Маслоу. – М. : Просвещение, 1997. – 192 с.
10. Подмазин С. И. Личностно-ориентированное образование: социально-философский анализ / С. И. Подмазин. – Запорожье : Просвещение, 2000. – 250 с.
11. Селіверстова Н. І. Підготовка менеджерів у альтернативній школі / Н. І. Селіверстова. – Запоріжжя, 1999. – 160 с.
12. Сніцар Л. П. Філософія сучасної освіти (зміст та структура курсу) : науково-метод. посіб. / Л. П. Сніцар. – К. : Міленіум, 2003. – 55 с.
13. Соціальна робота: менеджмент соціальної роботи / В. П. Андрущенко, І. І. Мигович, В. П. Бех, М. І. Михальченко. – К. : ДЦССМ, 2003. – Кн. 7.

УДК 378

А.Д. Мекшун, ст. викладач

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ЗАСАДИ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті аналізується важливість правової компетентності як основної складової професіоналізму соціального працівника.

Ключові слова: соціальна робота, професіоналізм, правова компетентність, професійна освіта.

В статье анализируется важность правовой компетентности как одной из составных профессионализма социального работника.

Ключевые слова: социальная работа, профессионализм, правовая компетентность, профессиональное образование.

This article analyses the importance of legal competence as main component of social worker professionalism.

Key words: social work, professionalism, legal competence, professional education.

Постановка проблеми. Україна, беручи демократичний та правовий курс побудови держави, взяла на себе певні зобов'язання перед соціумом, а саме захист прав та свобод громадян. Соціальні перетворення, чи то позитивні, чи негативні, тією чи іншою мірою зачіпають інтереси та життя соціуму. Так, глобалізація є однією з головних тенденцій у розвитку сучасного світу, яка істотно впливає не лише на економічне життя, але й має політичні (внутрішні та міжнародні), соціальні і навіть культурно-цивілізаційні наслідки. Процеси інтеграції також мають неабиякий вплив на соціальну ситуацію в суспільстві. Ці процеси проходять так швидко, що зорієнтуватися у всьому вирію подій досить складно пересічному громадянину.

Актуальність цієї статті обумовлюється сучасною ситуацією розвитку українського суспільства, тобто підвищення ролі права в соціумі, реформування освіти і вироблення якісно нових підходів до підготовки фахівців будь-якого профілю.

Вимогою часу є формування випускника навчального закладу як конкурентоспроможної особистості, яка готова запропонувати на ринку праці свої знання і вміння та здатна до ініціативного самоуправління й самоосвіти.

Формування і розвиток соціально активної особистості як головного людського ресурсу є вирішальним фактором прогресивного розвитку. Основна мета професійної освіти – це підготовка спеціаліста відповідного рівня і профілю, компетентного, відповідального, який вільно володіє своєю професією і підготовлений до ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів [11].

У сучасній психолого-педагогічній літературі представлено чимало праць з теорії і практики вирішення проблеми підвищення професійної компетентності фахівців у різних сферах діяльності. Це праці І. Зязюна, Н. Кузьміної, А. Маркової, А. Бодальова, В. Шаповалова та ін. Загальнотеоретичним та методологічним проблемам розвитку професійної компетентності фахівця у галузі соціальної та соціально-педагогічної діяльності присвячені праці російських дослідників В.Г. Бочарової, М.А. Галагузової, Л.Г. Гусякової, І.А. Зимньої, П.Д. Павленка, В.А. Сластьоніна, Є.І. Холостової, М.В. Фірсова. Питання, що стосуються професійної компетентності, привертають увагу сучасних зарубіжних учених у галузі соціальної роботи: М. Доуела, А. Кадушину, К. Майера, Дж. Раймонд, С. Шардлоу та ін. Праці вітчизняних науковців С. Архипової, А. Капської, О. Карпенка, Д. Годлевської стосуються різних аспектів проблеми формування професійної компетентності соціального педагога і не дають чіткого уявлення про специфіку професійної компетентності соціального працівника.

У цій публікації маємо на меті розкрити значимість правової компетентності майбутніх соціальних працівників. Завдання статті передбачають: аналіз змісту основних понять з проблеми дослідження; дослідження сучасних тенденцій у формуванні професійно компетентних соціальних працівників, та значимість правової компетенції.

Здобуття фаху соціального працівника передбачає «вивчення основних положень практично всіх наукових дисциплін, які є дотичними до питань існування людини (педагогіка, психологія, соціологія, право, медицина, соціальна робота та інші)» [9]. Навчання соціальній роботі ґрунтується на загальних і специфічних знаннях, навичках і цінностях, спирається на історію та філософію цього фаху, передбачає підтримку ідеї соціальної та економічної справедливості, вдосконалення практики й досліджень у соціальній роботі.

Український учений Володимир Полтавець так визначає сутність фаху: «... соціальна робота – це система теоретичних знань та заснована на них практика, яка має на меті забезпечення соціальної справедливості шляхом наснаження і підтримки найменш захищених верств суспільства та протидії факторам соціального виключення...» [15].

Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» тлумачить поняття «соціальна робота» як діяльність уповноважених органів, підприємств, організацій та установ незалежно від їх підпорядкування і форм власності та окремих громадян, яка спрямована на створення соціальних умов життєдіяльності, гармонійного та різнобічного розвитку дітей та молоді, захист їх конституційних прав, свобод і законних інтересів, задоволення культурних та духовних потреб [10].

Таким чином, відзначається важливість правової компетентності. Володіння навичками захисту прав надає соціальному працівнику можливість ефективно та в межах закону надавати соціальну підтримку.

Саме професійна соціальна робота має той потенціал, який спроможний вирішувати проблеми незахищених верств населення і реагувати на зміни, що відбуваються в соціумі. Соціальні працівники є так би мовити «агентами» змін у суспільстві, житті людей, сімей та громад. Місія соціальної роботи – надавати змогу людям якомога повніше розвивати власний потенціал, збагачувати своє життя і попереджувати виникнення дисфункцій. Соціальна робота постала з гуманітарних і демократичних ідеалів, тому її цінності ґрунтуються на визнанні рівності, значущості та гідності усіх людей. У зв'язку з цим вона спрямована на задоволення потреб людей і розвиток людського потенціалу. Головною її мотивацією є права людини і соціальна справедливість. Цим обумовлена її повсякденна увага до вразливих груп населення.

Отже, соціальна робота – галузь наукових знань і професійна діяльність, спрямована на підтримання і надання кваліфікованої допомоги будь-якій людині, групі людей, громаді, що розширює або відновлює їхню здатність до соціального функціонування, сприяє реалізації громадянських прав, запобігає соціальному виключенню.

Враховуючи сучасний період розвитку інформаційного суспільства, в Україні істотно зростають вимоги до кваліфікації та якості підготовки майбутніх фахівців [3]. І це природно, оскільки одним з наслідків технократичної революції у світі стало загострення проблеми соціальної некомпетентності. Ця категорія давно входить до апарату соціальної психології і в цьому розумінні відображає, передусім, рівень адаптованості індивіда до конкретних соціальних умов. Провідні західні фахівці відзначають, зокрема, різке зниження адекватності свідомості і самосвідомості пересічного члена розвинутого постіндустріального суспільства та його здатності до самореалізації [12].

За результатами соціальної експертизи, значущість в сучасному суспільстві високої професійної компетентності, що визначає конкурентоспроможність працівника в Україні, становить 47,8 %, а правової компетентності – 11,5 %. Тоді як у розвинутих країнах значущість цих видів компетентності набагато вища (відповідно 85,8 % та 24,8 %). Компетентність і набуті знання є чинником інноваційної активності людини (21,2 %) [8].

Сумні цифри статистики говорять самі за себе. Отже, постає необхідність вирішення цього проблемного питання.

Компетентність і професіоналізм є головними чинниками суб'єктної реалізації індивіда [9]. При цьому регулюючим фактором професійного зростання та творчої активності людини є самосвідомість як досить сталий комплекс уявлень та суджень індивіда про самого себе, про вміння, навички і можливості особистості.

Що ж вкладається в поняття компетенція?

Компетенція – коло повноважень певного органу або посадової особи, в яких вони володіють знаннями, досвідом. Компетентна особа – особа, яка має належну кваліфікацію, наприклад, відповідну підготовку, достатні знання, досвід та навички для безпечного виконання конкретної роботи. Компетентні органи влади можуть визначати відпо-

відні критерії для призначення компетентної особи та обов'язки, що їх повинні виконувати такі особи [14].

Таким чином, саме цим обумовлюється актуальність орієнтації освітньої підготовки на особистий розвиток майбутніх фахівців. Зміст такої підготовки базується на гуманістичних засадах професійної діяльності, бажаних якостях особистості, творчої активної діяльності в межах відведеної компетентності [3]. Сукупність таких уявлень складає концептуальну модель творчого професіонала. Отже, майбутня професійна діяльність, як явище суспільного характеру, повинна розглядатися в соціально-психологічному аспекті під кутом зору фундаментальних концепцій.

Слід зазначити, що в психологічній літературі можна зустріти різні тлумачення поняття „професіоналізм діяльності”. Деякі вчені ототожнюють поняття „професіоналізм” і „майстерність”, інші розглядають його як певний рівень сформованої майстерності, ототожнюють його з поняттями „самоосвіта і самовиховання”, „готовність і самовдосконалення”.

Розглядаючи проблему професіоналізму з погляду акмеологічної психології, науковці акцентують увагу на таких загальних ознаках професіоналізму [2]:

- володіння спеціальними знаннями про цілі, зміст об'єкта та засоби праці;
- формування спеціальних умінь на всіх етапах діяльності (підготовчому, виконавчому, підсумковому);
- володіння спеціальними якостями особистості, які дозволяють здійснювати процес діяльності та одержувати певні результати.

Розглядаючи зміст професійної компетентності фахівців, слід відзначити складну, динамічну систему мотивів, особистісних помислів і цілей, що постійно розвивається. Вона містить індивідуально вироблені стратегії, засоби орієнтації у дійсності та підходи щодо вирішення завдань і включає такі компоненти [7]:

- компетентність діяльності, спілкування та саморозвитку особистості фахівця як основу всієї інтегральної компетентності;
- професійну творчість діяльності, що включає спрямованість на системний пошук засобів та прийомів вирішення проблем професійної діяльності;
- системне та модельне мислення як необхідну умову організації та здійснення управлінської праці при вирішенні складних нестандартних завдань;
- конкретно-предметні знання, що є підґрунтям формування компетентності;
- праксеологічну, рефлексивну та інформаційну озброєність при вирішенні різних проблем професійної діяльності.

Аналізуючи наукові дослідження щодо оцінки різних видів діяльності, можна зробити висновок про недостатнє вивчення питань професійної компетентності, особливо серед випускників гуманітарних ВНЗ. Особливо це стосується таких важливих складових професійної компетентності, як: корпоративна, моральна, правова.

Пріоритетом модернізації вищої освіти у ВНЗ є впровадження компетентнісного підходу особистісно-зорієнтованого та діяльнісного навчання. На сучасному етапі компетентність – категорія, яка може стосуватися як однієї конкретно взятої особистості, так і цілої соціальної групи. Вона вказує не лише на вміння, знання, досвід, а й на самостійність, рівень освіченості, життєві та професійні цінності, здатність ефективно розв'язувати нові нестандартні завдання тощо.

Все більше і більше науковців наголошують на важливості формування правової компетентності майбутніх спеціалістів, особливо це стосується такої професійної діяльності, як соціальна робота.

Так, у своєму дослідженні Н. Ткачова зазначає, що якщо не спрямовувати зусилля на досягнення позитивних результатів у вихованні гармонійно, духовно розвиненої особисто-

сті з використанням потенціалу правової освіти, яка дає можливість забезпечити підготовку майбутніх робітничих кадрів, фахівців до самостійного відповідального входження в «соціум», їхнього професійно-правового становлення, то педагогічна наука не зможе виконати основні завдання, спрямовані на формування особистості як суб'єкта стратегічного напрямку – побудови правової держави, правового громадянського суспільства [13].

Л. Кузьменко зазначає, що правова компетентність, будучи компонентом соціально-політичної компетентності особистості в суспільній сфері, є системою знань, мотивів, умінь і навичок, особистісних якостей, які забезпечують ефективність діяльності індивіда в правовому полі. За своєю структурою правова компетентність є складним, багатоаспектним особистісним утворенням, яка включає такі функціонально пов'язані та взаємообумовлені компоненти: відповідну віковій категорії правову освіченість, поінформованість; правову позицію як потребу чи усвідомлену необхідність дотримуватися правових норм; уміння і навички керуватися правовими знаннями в суспільному житті [6].

Під правовою компетенцією Я. Кічук розуміє важливу інтегративну характеристику особистості, підґрунтям якої виступають її знання та досвід поведінки у правовій сфері життєдіяльності, а виявом – спроможність орієнтуватися в ситуаціях, пов'язаних із правовими відносинами [5].

На думку М. Горбушиної, правова компетентність спеціаліста соціальної роботи являє собою сукупність якостей, що відображають ступінь кваліфікації, рівень правових знань, умінь, навичок, готовності та здібностей, пов'язаних із здійсненням комплексу заходів по правовій підтримці та захисту населення і є однією з основних складових процесу професійної підготовки спеціаліста, у структурі якої важливими постають: когнітивний, мотиваційний, діяльнісно-практичний компоненти, а також професійно-особистісні якості [1].

Досить цікавою є думка А. Якименко та М. Томчука, які вказують, що під поняттям «правова компетентність», як складової професійної компетентності, розуміються глибина і характер поінформованості працівника щодо правових засад професійної діяльності, а також його здатність до ефективної реалізації права у своїй практичній діяльності. У вузькому змісті правова компетентність включає знання, уміння, навички, а також способи їхньої реалізації у професійній діяльності, спілкуванні і саморозвитку особистості. Загалом основними компонентами правової компетентності є:

- Соціально-правова компетентність – знання й уміння у сфері взаємодії із суспільними інститутами та людьми, а також володіння прийомами професійного спілкування і правової поведінки (вона потрібна всім фахівцям з вищою освітою).

- Спеціальна компетентність – підготовленість до самостійного виконання конкретних видів правової діяльності, уміння вирішувати типові професійні завдання та оцінювати результати своєї праці, здатність самостійно здобувати нові знання та уміння за фахом (вона необхідна фахівцям правничого профілю) [17].

Формування правової компетентності у майбутніх соціальних працівників є тією основою, що дасть можливість на державному рівні застосовувати на практиці в межах законодавства набуті знання та навички.

Таким чином, одним із основних завдань підготовки майбутніх соціальних працівників є оволодіння ними правовими знаннями. Компетентність як результат підготовки відображає ступінь досягнення вимог, цілей та завдань підготовки, її якість, рівень розвитку професійно важливих якостей студентів, необхідних для успішної професійної діяльності.

Висновки. Соціальна робота – це не лише професія, а й покликання людини.

Перехід до нового соціально-економічного і політичного укладу життя викликає гостру необхідність у людях високоосвічених, ініціативних, винахідливих, які мають по-

чуття соціальної відповідальності і можуть використовувати свої знання і вміння в різних ситуаціях, тобто володіють сформованими компетенціями. Діяльність соціального працівника досить багатогранна і пов'язана з різними галузями знань.

Саме правова компетенція є невід'ємною складовою високого професіоналізму соціального працівника, що дає йому можливість вирішувати надскладні життєві ситуації, керуючись правозахисним полем при вирішенні і розв'язанні проблемних питань клієнтів. Оскільки це сприятиме позитивним змінам у суспільстві, створюватиме задовільні умови існування, розвитку та прогресу на шляху побудови демократичної і правової держави, яка здатна захищати і забезпечувати права та інтереси української громади.

Список використаних джерел

1. Горбушина М. В. Аспекти формирования правовой компетентности студентов специальности «Социальная работа» в условиях вуза / М. В. Горбушина // Казанский педагогический журнал. – 2007. – № 3.
2. Деркач А. А. Акмеология: пути достижения вершин профессионализма / А. А. Деркач, Н. В. Кузьмина. – М. : РАУ, 1993. – 23 с.
3. *Инновационные технологии в гуманитарном вузе* / В. И. Носков, А. В. Кальянов, О. В. Мирошниченко [и др.] ; под ред. проф. В. И. Носкова. – Донецк : Лебедь, 2002. – 288 с.
4. Кіпень В. Викладачі вузів: соціологічний портрет / В. Кіпень, Г. Коржов. – Донецьк : Астро, 2001. – 199 с.
5. Кічук Я. В. Проектна правовиховна діяльність майбутнього соціального педагога: компетентнісний потенціал / Я. В. Кічук // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2008. – № 41.
6. Кузьменко Л. В. Формування активної громадянської позиції вихованців шкіл-інтернатів засобами учнівського самоврядування / Л. В. Кузьменко // Формування життєвої компетентності вихованців школи-інтернату : наук.-метод. посіб. / кер. авт. кол. С. О. Свириденко, О. М. Вашенко. – К., 2007.
7. Нечаев Н. Н. Деятельный подход как основа системного построения модели специалиста / Н. Н. Нечаев // Содержание подготовки специалистов с высшим и средним специальным образованием. – М. : НИИВШ, 1994. – С. 7-19.
8. Носков В. Компетентність як складова підготовки фахівців у гуманітарному вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] / В. Носков, А. Кальянов, О. Єфросиніна. – Режим доступу : www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=62&c=1376&setcss=1&ncss=big.
9. Попович Г. Соціальна робота і міждисциплінарне співробітництво / Г. Попович // Соціальна політика і соціальна робота. – 2001. – № 1.
10. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України (із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 42. – Ст. 213.
11. Проблеми гуманізації навчання та виховання у вищому закладі освіти : матеріали п'ятих Ірпінських міжнародних науково-педагогічних читань. – Ірпінь : Національна академія ДПС України, 2007. – 472 с.
12. Розумний М. Соціальна некомпетентність та шляхи її подолання / М. Розумний // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. Вип. 5. – Київ, Миколаїв, 2004. – С. 210-214.
13. Рустанович-Варфоломеєва З. А. Кар'єрні орієнтації та можливість самореалізації студентської молоді / З. А. Рустанович-Варфоломеєва // Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка : в 3-х томах. Т. 3 / за ред. академіка С. Д. Максименка. – К. : Главник, 2005. – С. 198-506.
14. Семигіна Т. В. Словник із соціальної політики / Т. В. Семигіна. – К. : Києво-Могилянська академія, 2005. – 253 с.
15. Соціальна робота в Україні: перші кроки / за ред. В. І. Полтавця. – К. : КМ Академія, 2000. – С. 5.

16. *Ткачова Н. А.* Педагогічні основи формування правосвідомості учнів у закладах професійно-технічної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Наталія Авксентіївна Ткачова. – К., 2002.

17. *Якименко А. А.* Психологічні особливості формування правової свідомості студентської молоді /А. А. Якименко // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна» / за заг. ред. М. Є. Чайковського. – Хмельницький : ХІСТ, 2009. – С. 90.

18. *Якість* трудового потенціалу та управління трудовою сферою в Україні: соціальна експертиза : монографія / О. І. Амоша, О. Ф. Новікова, В. П. Антонюк, Л. В. Шаульська [та ін.] ; НАН України, Ін-т економіки промисловості. – Донецьк, 2006. – 208 с.

УДК 378:364.43:613.6

О.І. Васюта, аспірант

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна

ГОЛОВНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БАКАЛАВРІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Розглянуто поняття здоров'язберігаючої компетентності фахівця соціальної роботи; зазначені навчальні дисципліни, зміст яких спрямований на формування здоров'язберігаючої компетентності бакалаврів соціальної роботи.

Ключові слова: здоров'язберігаюча компетентність, підготовка бакалаврів соціальної роботи.

Рассмотрено понятие здоровьесберегающей компетентности специалиста социальной работы; отмечены учебные дисциплины, содержание которых направлено на формирование здоровьесберегающей компетентности бакалавров социальной работы.

Ключевые слова: здоровьесберегающая компетентность, подготовка бакалавров социальной работы.

The notion of health-preserving competence of social work specialists' is considered; educational disciplines, whose content aimed at the formation of health-preserving competence of Social Work bachelors' are determinate.

Key words: health-preserving competence, training of Social Work bachelors'.

Реформування і модернізація національної освітньої системи в Україні має за мету розвиток та вдосконалення професійно орієнтованої вищої освіти, підвищення її конкурентоспроможності в єдиному європейському освітньому просторі. Зростає роль компетентнісного підходу до визначення змісту, форм та методів підготовки фахівців, який поєднує освіту з професійною діяльністю. Тому проблема компетентності фахівців соціальної роботи та соціального захисту населення в останні роки набуває все більшої актуальності, а пріоритетним напрямком сучасних досліджень у галузі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників є визначення набору ключових компетентностей як основних складових професіоналізму та вивчення головних засад їх формування.

У науковій літературі висвітленню питань професійної підготовки, професійного становлення та компетентності соціальних працівників присвячені роботи В. Андрущенко, А. Белінської, В. Беха, В. Бочарової, І. Григи, Д. Годлевської, Л. Долинської, І. Зимньої, А. Капської, О. Карпенко, Н. Кривоконь, Н. Ларіонової, М. Лукашевича, А. Ляшенко, К. Максимової, І. Миговича, П. Павленка, Т. Семигіної, Т. Сили, Є. Холостової, В. Циби, Н. Шмельової та багатьох інших науковців, що досліджували ці питання від моменту інституалізації соціальної роботи і донині.

Останнім часом все більше уваги приділяється поняттю здоров'язберігаючої компетентності. Воно використовується здебільшого в педагогічній науковій літературі стосовно учнівської молоді і розглядається як «характеристика, властивість учня, спрямована на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я – свого